

Особливості формування фонетичної усвідомленості у майбутніх вчителів у комунікативному вступному корективному курсі з німецької мови

Анотація. У статті розкрито зміст поняття “фонетична компетенція”¹, охарактеризовано її складові. Авторкою представлено детальний аналіз одного із компонентів фонетичної компетенції – фонетичної усвідомленості та описано його вплив на процес формування вищезазначеної компетенції. Ґрунтуючись на дослідженнях зарубіжних науковців, виділено види фонетичної усвідомленості. У статті охарактеризовано фонетичні явища, що ускладнюють формування фонетичної усвідомленості, запропоновано серію вправ, метою яких є формування фонетичної усвідомленості як складової фонетичної компетенції у комунікативному вступному корективному курсі.

Ключові слова: фонетична компетенція, фонетичні навички, фонетичні знання, фонетична усвідомленість, комунікативний вступний корективний курс.

Гутник В. М.

Киевский национальный лингвистический университет

Особенности формирования фонетической осознанности в коммуникативном вводном коррективном курсе

Аннотация. В статье раскрыто содержание понятия “фонетическая компетенция”, представлена характеристика ее составляющих. Автором детально проанализирован один из компонентов фонетической компетенции – фонетическую осознанность и описано ее влияние на процесс формирования вышеупомянутой компетенции. Основываясь на исследованиях зарубежных исследователей, определены виды фонетической осознанности. В статье описаны фонетические явления, усложняющие процесс формирования фонетической осознанности, и предложена серия упражнений, целью которых является формирование фонетической осознанности как составляющей фонетической компетенции в коммуникативном вводном коррективном курсе.

Ключевые слова: фонетическая компетенция, фонетические навыки, фонетические знания, фонетическая осознанность коммуникативный вводный коррективный курс.

Gutnik V.

Kyiv National Linguistic University

Peculiarities of forming phonetic awareness in the introductory communicative corrective course

Abstract. Introduction. When it comes to college students, phonetic competence is formed at the beginner stage of learning a foreign language. Traditionally, language majors are offered in the Introductory Communicative Corrective Course during their freshman year. Phonetic competence includes phonetic skills, phonetic knowledge and phonetic awareness. The effectiveness of forming phonetic

competence depends on how well its components are developed. What makes the formation of phonetic competence especially challenging is the filtering influence of the students' mother tongue and a misconception of the approximation principle, which is typical of grade teachers. Students usually display deformed and fossilized phonetic skills, lack of differential sensitivity to phonetic units of different levels, as well as insufficient phonetic awareness.

Purpose. The purpose of this research is defining the concept of phonetic awareness, its nature, peculiarities and its influence on the process of forming phonetic competence. The author offers a set of phonetic exercises geared toward forming phonetic competence.

Methods. A detailed study of scientific resources devoted to the study of forming phonetic competence and its components enabled us to use all the existing approaches to the description of this phenomenon as part of the communicative competence of a foreign language. Author's experience in teaching German at the college level and the awareness of all the challenges related to it allowed to come up with a set of exercises for developing phonetic competence as a whole and for phonetic awareness in particular.

Results. The exercises suggested for developing phonetic awareness as a component of phonetic competence are based on the existing tenets of psycholinguistics, methodology of teaching, and didactics. The exercises can be used both in the Introductory Communicative Corrective Course for future teachers of German and as a separate series of drills geared toward the improvement of phonetic competence and its components.

Keywords: phonetic competence, phonetic skills, phonetic knowledge, phonetic awareness, introductory communicative corrective course.

Постановка проблеми. Формування фонетичної компетенції (ФК) як складової іншомовної комунікативної компетенції (ІКК) розпочинається у мовних ВНЗ на початковому ступені навчання та вивчення ІМ і є метою вступного корективного курсу (ВКК). Ми розуміємо ФК як комплексне поняття, а саме як здатність до коректного артикуляційного та інтонаційного оформлення висловлювання і розуміння інших, що базується на відповідних навичках, знаннях та загальній фонетичній усвідомленості. Таким чином, успішність формування ФК залежить насамперед від рівня сформованості її складових, а саме: фонетичних навичок, обсягу отриманих про фонетичну систему мови знань та динамічної взаємодії цих складових на основі загальної фонетичної усвідомленості. Фонетична усвідомленість являє собою

¹ Наразі у методиці навчання іноземних мов прийнято користуватись сучаснішим терміном “компетентність”.

як теоретичне, так і практичне підґрунтя, на якому базуються інші складові фонетичної компетенції і потребує більш детального вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фонетична компетенція та особливості її формування на початковому ступені навчання та вивчення ІМ, а саме у вступному корективному курсі, були предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців, зокрема Л. Г. Стабурової, Л. І. Прокопової, Т. Д. Вербицької, Н. О. Красовської, Ю. В. Головач, В. В. Перлової, В. Ю. Кочубей, А. В. Долини, А. І. Атаршикової та інших. Проте *фонетична усвідомленість* як складова ФК досліджувалась здебільшого зарубіжними авторами, такими як Ж. Е. Гомберт, Х. Андерсен і Р. Функе, М. Хуг і Г. Зібберт-Отт, І. Умен-Вельке, Г. Шпіта, Д. Вольф, Х. Сковронек і Г. Маркс, М. Будде. Тому **мета** нашої статті полягає у вивченні фонетичної усвідомленості та особливостей її формування як складової ФК у комунікативному ВКК.

Результати дослідження. У методиці навчання та вивчення ІМ прийнято говорити про *мовну свідомість* (Bewusstsein) і *мовну усвідомленість* (Bewusstheit), які протягом тривалого часу були предметом наукових досліджень, оскільки не існувало однозначної відповіді на запитання про їх тотожність чи кардинальну різницю. Під свідомістю психологи розуміють такий рівень психічного відображення, при якому встановлюється причинно-наслідкова залежність багатьох явищ, відображення світу опосередковано мовою і обумовлене культурою; це здатність психіки відображати не тільки зовнішній світ, але й себе [3, с. 17]. Усвідомленість, слідом за А. Ю. Агафоновим, ми розуміємо як кінцевий результат, інтегральний психічний продукт активної свідомості, продукт пізнавальної діяльності. Усвідомленість не є синонімом свідомості, а його результатом [1, с. 10], тобто свідомість як емпіричний термін відображає емпіричне явище – усвідомленість [2, с. 116].

Г.-В. Лейбніц асоціює усвідомленість з механізмом уваги – як шум, який ми сприймаємо і на який звертаємо увагу, стає доступним усвідомленню завдяки посиленню чи послабленню [8, с. 133], так і з аперцепцією: розглядає її як усвідомлення сприйняття, що відбулось [8, с. 133].

Мовна свідомість, як зазначає І. Омен-Вельке [13, с. 453], зайняла свою нішу в теорії методики навчання та викладання ІМ у 70-і роки під назвою “мовна рефлексія”. В цей же час виник термін *мовна усвідомленість*, який означає, що той, хто вивчає мову, свідомо реєструє мовні закономірності, починає аналізувати їх та робити висновки; сприймає відношення, опрацьовує їх когнітивно, внаслідок чого формуються певні настанови, і все це відбувається на основі

уважного вживання однієї чи декількох мов. І. Омен-Вельке визначає цей термін як свідомий підхід до мовних феноменів та опрацювання мовних, виокремлених із контексту, деконтекстуалізованих одиниць, формою яких мовець може маніпулювати свідомо [13, с. 453]. Д. Вольф зауважує, що мовна усвідомленість як дидактична концепція походить з англомовної дидактики, де вона була визначена терміном *Language Awareness* [18, с. 171].

У центрі дискусії щодо мовної усвідомленості знаходилося твердження, що завдяки усвідомленню мови, її структур і функцій стимулюється мовна здатність як у рідній, так і в іноземній мові. Д. Вольф вважає, що кожна людина володіє великим обсягом інтуїтивних знань про свою рідну мову. Такі індикатори як спонтанна граматична, лексична і фонетична самокорекція, питання щодо вибору потрібного слова, правильної артикуляції та стилістичного оформлення власного висловлювання, сегментація потоку мовлення, оцінка мовних структур і функцій вказують на те, що люди розмірковують над мовними процесами і в ході свого мовного розвитку, збагачуючи власні знання про мову [18, с. 171]. Х. Андресен і Р. Функе пишуть про існування “когнітивної орієнтації при слововживанні” та “готовність і здатність відійти від позиції пріоритету змісту, що пов’язана, як правило, слововживанням, і зосередити увагу на мовних явищах як таких” [11, с. 439]. Г. Шпіта визначає мовну усвідомленість як феномен інтелекту: я чітко усвідомлюю свої дії, спостерігаючи за собою під час їх виконання, виконую їх свідомо й умисно з наміром вирішити проблему, яку я діагностував, тобто свідомо розпізнав та визначив [17, с. 3].

Слід зауважити, що існує особлива форма мовної усвідомленості, яка являє собою так звану фонологічну переробку інформації, а саме *фонологічна усвідомленість*. Науковці пов’язують її з володінням *метамовою*, проте дотепер не існує однозначної відповіді на запитання, як співвідносяться між собою ці поняття.

К. Шнітцлер визначає фонологічну усвідомленість як металінгвістичну здатність аналізувати звуковий склад мовлення та оперувати ним, не зосереджуючись на значенні матеріалу, що аналізується [15, с. 5]. Фонологічна усвідомленість, за Е. Ротом, означає здатність розпізнавати звукові структури в усному і писемному мовленні та оперувати ними [14, с. 16].

Ж.-Е. Гомберт оперує терміном *метафонологія*, вважаючи його синонімічним до *фонетичної усвідомленості*. Останню Ж. Гомберт визначає як *здатність до ідентифікації та свідомої маніпуляції фонетичними складовими лінгвістичних одиниць* [12, с. 7].

Х. Сковронек і Г. Маркс розрізняють фонетичну усвідомленість у *широкому* та *вужькому* розумінні. У першому випадку йдеться про сприйняття *більших за обсягом фонетичних одиниць*, де звертається увага на

їх зовнішню структуру, сегментацію слів на склади, об'єднання складів у слова, визначення довжини слова та кількості слів у синтагмі або ж реченні. У другому випадку всі дії виконуються на рівні окремої фонемі / звука: визначення початкового або ж кінцевого звука, синтез звуків, заміна звука. Автори концепції зауважують, що у випадку виконання операцій на рівні звука чи фонемі, усі дії виконуються з більшою мірою усвідомленості порівняно зі сприйняттям об'ємних фонетичних одиниць [16, с. 11].

Фонетична усвідомленість є складовою так званої загальної мовної усвідомленості або свідомого рефлексивного підходу до феноменів мови і мовлення, а також до власних процесів учіння й оволодіння ІКК та її складовими [9, с. 194]. Слідом за Н. Ф. Бориско під фонетичною усвідомленістю ми розуміємо здатність розмірковувати над процесами формування своєї ФК та оволодівати вимовою, створюючи систему власних ФЗ; розпізнавати звукові одиниці різних фонетичних рівнів, оперувати ними підсвідомо, визначати їх особливості; аналізувати фонетичну сторону свого мовлення, “чути” власні і помилки своїх одногрупників, визначати причини їх виникнення та шляхи подолання [10, с. 194].

Аналізуючи процес формування ФК саме на початковому ступені навчання і вивчення ІМ та з огляду на часову обмеженість ВКК, ми розглядаємо *фонетичну*, а не фонологічну, усвідомленість, оскільки остання є більш об'ємним поняттям, формується і вдосконалюється протягом усіх років навчання у мовному ВНЗ.

Досліджуючи процес формування ФК під час вступного корективного курсу, метою якого є формування названої компетенції як складової ІКК, що ґрунтується на основі знань про фонетичну систему мови у цілому та фонетичній усвідомленості, а також деавтоматизація ненормативних фосилізованих фонетичних навичок, сформованих під час навчання у школі, і їх корекція, ми беремо до уваги існуючі передумови, насамперед психолінгвістичні. Вплив *фільтра рідної мови* [4, с. 64] та гіпертрофоване розуміння вчителями ЗНЗ принципу апроксимації, тобто недбале ставлення до вчасної корекції фонетичних помилок і їх профілактики шляхом надання відповідних *фонетичних знань* [4, с. 64] спричинюють *фосилізацію* [4, с. 61] ненормативних, деформованих фонетичних навичок. Про це свідчать також результати анкетування студентів семи мовних ВНЗ України [5, с. 196]: 29,7% респондентів під час вивчення ІМ у ЗНЗ над вимовою не працювали зовсім; 42,8% опитаних зазначили, що над вимовою працювали час від часу. Це спонукає нас при укладанні вправ, метою яких є формування фонетичної усвідомленості як складової ФК, брати до уваги всі існуючі передумови та враховувати особливості цього процесу.

До цілісної підсистеми вправ для формування ФК у комунікативному ВКК нами було включено підгрупу вправ, метою яких є формування фонетичної усвідомленості. Спираючись на визначення фонетичної усвідомленості Х. Сковронеком і Г. Марксом [5, с. 196], які розрізняють фонетичну усвідомленість у *широкому* та *вужькому* розумінні, ми виокремили у цій групі дві підгрупи: а) для формування фонетичної усвідомленості стосовно одиниць супрасегментного рівня; б) для формування фонетичної усвідомленості стосовно одиниць сегментного рівня [6, с. 44].

Розглянемо *першу* підгрупу вправ. Найбільш ефективними для формування фонетичної усвідомленості стосовно одиниць супрасегментного рівня ми вважаємо вправи на сегментацію мовленнєвого потоку (див. приклад 1). Слід зауважити, що при розподілі відібраного до змісту комунікативного ВКК навчального матеріалу, визначенні послідовності його подачі та порціонування, ми застосували метод *рубрикації* (термін наш) навчального матеріалу. Рубрикація розглядається нами, з одного боку, як засіб, що полегшує сприйняття і розуміння змісту курсу, допомагає орієнтуватись у запропонованому матеріалі, а з іншого – як стимул, який сприяє зацікавленості і виникненню інтересу до рубрики зокрема і до всього курсу в цілому. Цьому сприяють короткі, лаконічні, емоційно забарвлені назви рубрик, а також піктограми, які їх супроводжують. Це дає змогу зробити рубрики такими, що упізнаються студентами, і наперед повідомляють про свій зміст – відповідні піктограми привертають увагу студентів до рубрики, полегшують роботу над матеріалом і підтримують інтерес від початку курсу до його завершення. У прикладі 1 рубрика “Gedichtebibliothek” (“Бібліотека віршів”) представлена твором Уве Тіма “Виховання”.

Другою особливістю вправ для формування фонетичної усвідомленості є їх *поліфункціональність*. За кількістю функцій, які виконує вправа, розрізняють поліфункціональні та монофункціональні вправи [7]. Слід підкреслити, що більшість розроблених нами вправ є поліфункціональними, тобто такими, під час виконання яких відбувається одночасне комплексне формування, вдосконалення та контроль деяких суміжних мовних і мовленнєвих навичок.

Приклад 1

Мета: формування фонетичної усвідомленості стосовно одиниць супрасегментного рівня

Додаткова мета: формування інтонаційного слуху; формування орфографічних навичок у зв'язному міні-тексті

Вид вправи: маркування синтагматичних і завершальних пауз; орфографічно коректне оформлення тексту

Тип вправи: репродуктивна, некомунікативна, поліфункціональна

Завдання:**Gedichtebibliothek**

- a. Hören Sie das Gedicht von Uwe Timm und markieren Sie im Text die Abschluss- und Verbindungspausen. lassdaskommsofortherringdashinkannstdu nichthörenholdass fortherkannstdu nichtverstehenseiruhigfassdasnichtansitzruhignimm dasnichtindenmundschreinichtstelldassofortwiederweg passaufnimmdiefingerwegsisitzruhigmachdichnichtschtmutzigringdassofortwiederzurückschmierdichnichtvollseiruhiglassdaswernichthörenwillmussfühlen (Uwe Timm)
- b. Hören Sie den Text. Prüfen Sie, ob Sie die Pausen richtig festgelegt haben.
- c. Schreiben Sie den Text orthografisch korrekt.

У прикладі 2 також представлено вправу на сегментацію мовленнєвого потоку, але не на фрази, а на слова. У цьому випадку студент “маніпулює” окремими лексичними одиницями, що сприяє формуванню лексичних навичок аудіювання.

Приклад 2

Мета: формування фонетичної усвідомленості стосовно одиниць супrasegmentного рівня

Додаткова мета: формування інтонаційного слуху; формування орфографічних навичок письма у зв'язному міні-тексті

Вид вправи: поділ мовленнєвого потоку на окремі лексичні одиниці; орфографічно коректне оформлення тексту

Тип вправи: репродуктивна, некомунікативна, поліфункціональна

Завдання: Wo sollen die Pausen sein?

- a. Zerlegen Sie die Wörterketten in die einzelnen Bestandteile. Schreiben Sie diese orthographisch korrekt.
1. heuteisteinfest.
  2. franziskaundbertgehenzumstadtfest.
  3. aufallenstraßenundplätzenherrschtregeleben.
  4. imstadtzentrumversammeltensichvielejungendliche.
  5. diefreundebliebenlangedortundmachtenbegeistertmit.
  6. siesinddurchdiereihenderverkaufsständegeschlendert habeneinstückpizzagegessenundeinensaftgetrunken
- b. Hören Sie und prüfen Sie, ob Sie die Sätze richtig zerlegt haben.

Вправа у прикладі 3 є також поліфункціональною: у завданні передбачено сегментацію мовленнєвого потоку на окремі лексичні одиниці та диференціацію лексичних одиниць з наголошеним суфіксом.

Приклад 3

Мета: формування фонетичної усвідомленості стосовно одиниць супrasegmentного рівня

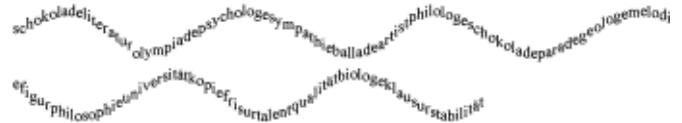
Додаткова мета: формування інтонаційних навичок у читанні вголос; формування орфографічних навичок

Вид вправи: поділ мовленнєвого потоку на окремі лексичні одиниці; орфографічно коректне оформлення тексту

Тип вправи: репродуктивна, некомунікативна, поліфункціональна

Завдання: Suchen und Finden.

- a. Finden Sie in den Schlangen die Wörter mit den betonten Suffixen und markieren Sie diese.

- b. Schreiben Sie die Wörter mit den betonten Suffixen orthografisch.
- c. Lesen Sie die geschriebenen Wörter phonetisch korrekt vor. Beachten Sie die Wortbetonung.

При укладанні вправ на сегментацію мовленнєвого потоку ми передбачили також вправи на виокремлення з цього потоку фонетичних одиниць та їх аналіз. Так, у прикладі 4 представлена вправа на ідентифікацію у мовленнєвому потоці лексичних одиниць з явищем гемінації та їх аналіз.

Приклад 4

Мета: формування фонетичної усвідомленості стосовно одиниць супrasegmentного рівня

Додаткова мета: формування орфографічних навичок; формування артикуляційних навичок у читанні вголос

Вид вправи: поділ мовленнєвого потоку на окремі лексичні одиниці; ідентифікація лексичних одиниць з гемінантами; орфографічно коректне оформлення тексту

Тип вправи: репродуктивна, некомунікативна, поліфункціональна

Завдання: Achtung! Die Gemi-Schlange!

- a. Zerlegen Sie den Redestrom in die richtigen Bestandteile. sesselliftschokoladennüsseherbsttagkarusselllichtermusikko mpositionfesttaghügellandstallaternesaerstoffflasche weltournachtstischstoffarbeitrickisteflanellappenaufführungkontrollampemittelinieschifffahrtsamtaschest illebenfettropfenauffordernmitteilenzurückkehrentadellos
- b. Nennen Sie diese Bestandteile und die Geminanten, wenn es solche gibt.
- c. Schreiben Sie die Wörter mit den Geminanten orthografisch.
- d. Lesen Sie die geschriebenen Wörter phonetisch korrekt vor. Beachten Sie die Verlängerung der Geminanten.

Поєднуючи у собі декілька покрокових завдань, деякі вправи можуть сприяти формуванню фонетичної усвідомленості до одиниць різних рівнів, як супrasegmentного, так і сегментного (див. приклад 5).

Приклад 5

Мета: формування фонетичної усвідомленості стосовно одиниць супrasegmentного і сегментного рівнів

Додаткова мета: формування граматичних навичок у читанні вголос; формування фонетичних навичок: визначення довготи голосного [y:]; формування артикуляційних навичок у читанні вголос

Вид вправи: поділ мовленнєвого потоку на окремі лек-

сичні одиниці; ідентифікація лексичних одиниць як частин мови; визначення довготи голосного звука

Тип вправи: репродуктивна, некомунікативна, поліфункціональна

Завдання:

a. Zerlegen Sie die Ü-Schlange in drei Wortarten.

NATÜRLICHWÜRDENÜBENGLÜCKLICHPRÜFUNGKÜNSTLICHPFLÜCKENFRÜCHTEÜBERLEGENPÜNKTLICHTÜTEÜBERSETZENSÜDENKÜSSENGRÜßEBÜCHERPRÜFENHÜLLEGÜNSTIGLÜGENTYPISCHSTÜNDLICHMÜSLIMÜSSEN MÜHEFÜLLENTÜCHTI GDRÜCKENÜBLICH

Substantiv	Verb	Adjektiv
..., ...	üben [y:], ...	..., ...

b. Setzen Sie für das Ü das richtige Transkriptionszeichen ein.

c. Lesen Sie die Wörter mit dem langen Ü vor.

Розглянемо приклади вправ, що входять до другої підгрупи, метою яких є формування фонетичної усвідомленості до одиниць сегментного рівня. Таким чином, всі операції у вправах відбуваються на рівні звука: студент має розпізнати звукові одиниці різних фонетичних рівнів, оперувати ними підсвідомо, визначати їх особливості, аналізувати фонетичну сторону свого мовлення. Ефективними видами вправ ми вважаємо визначення довготи голосного звука, ідентифікацію та диференціацію приголосного звука, визначення початкового / кінцевого звука (літери), читання слів, де літери потрібно поставити у правильному порядку, читання слів, які написані врозбавку (див. приклади 6, 7, 8, 9).

Приклад 6

Мета: формування фонетичної усвідомленості стосовно одиниць сегментного рівня

Додаткова мета: формування фонетичних навичок: фонематичного слуху

Вид вправи: розрізнення на слух довготи і короткості кореневих голосних

Тип вправи: репродуктивна, некомунікативна

Завдання: Die Vokaldauer

a. Erkennen Sie einen Unterschied in der Vokaldauer. Hören Sie die Wörter und kreuzen Sie die richtige Spalte an.

	lernen	lehren	fällen	fehlen	Beet	Bett	Esel	essen
lang								
kurz								

Приклад 7

Мета: формування фонетичної усвідомленості стосовно одиниць сегментного рівня

Додаткова мета: формування навичок техніки письма; формування артикуляційних навичок у читанні вголос

Вид вправи: визначення початкової літери

Тип вправи: репродуктивна, некомунікативна, поліфункціональна

Завдання:

a. Setzen Sie die fehlenden Buchstaben ein.

...rank • ...enken • ...uhl • ...eise • ...uhe • ...reiben • ...prache • ...ock • ...ef • ...üler • ...tadion • ...port • ...ance • ...panien • einen ...treich ...pielen • ...traße • ...tudieren • ...iller • ...al • ...timme • ...tehen • ...ott • ...unde • ...ändig • ...olz • ...rich • ...okolade •

b. Lesen Sie die Wörter vor.

Приклад 8

Мета: формування фонетичної усвідомленості стосовно одиниць супrasegmentного і сегментного рівнів

Додаткова мета: формування технічних навичок письма; формування артикуляційних навичок у читанні вголос

Вид вправи: об'єднання звуків у слова

Тип вправи: репродуктивна, некомунікативна, поліфункціональна

Завдання: Buchstabenspiele

a. Bringen Sie die Buchstaben in die richtige Reihenfolge.

l-au-n-a-s-d, au-s-f-au-r-h, r-au-s-b-e, n-au-e-h-c-s, m-au-b-i-k-r-h-c-s, m-r-au-t, n-k-f-au-e, au-e-r-e-h-c-n, t-s-h-c-i-c-au-s

b. Lesen Sie die Wörter phonetisch korrekt vor.

Приклад 9

Мета: формування фонетичної усвідомленості стосовно одиниць супrasegmentного і сегментного рівнів

Додаткова мета: формування технічних навичок письма; формування артикуляційних навичок у читанні вголос

Вид вправи: об'єднання звуків у слова

Тип вправи: репродуктивна, некомунікативна

Завдання: Buchstabenspiele

a. Lesen Sie die Wörter, die rückwärts geschrieben sind.

ilsüm • napizram • edalemram • hclimregam • lemnesnhom • hcsielfmmal •

Доцільно також використовувати вправи, при виконанні яких студенти “маніпулюють” зі складами: об'єднують склади у слова, ділять слова на склади, вставляють пропущені склади, розміщують склади у правильній послідовності (див. приклад 10).

Приклад 10

Мета: формування фонетичної усвідомленості стосовно одиниць сегментного рівня

Додаткова мета: формування технічних навичок письма; формування артикуляційних навичок у читанні вголос

Вид вправи: заповнення пропусків у словах запропонованими складами

Тип вправи: репродуктивна, некомунікативна

Завдання: Zeit zum Spielen

a. Kombinieren Sie die Silben aus dem Kasten mit den passenden Wörtern. Schreiben Sie die Wörter.

...taloge, be...gen, ...lerei, be...machen, Artiku...tiosart, Stra...bahn, ...terne, Schlaf...gen, ...benschwarz, ...lender, Rad...rer, Bade...ne, ein...den, über...ten, ...derkarte

Wan- • Ka- • -tra-
• Ma- • -nach- • la-
• -ßen- • -la- • -wa-
• Ra- • -kannt- • Ka-
• -fah- • -wan- • -La-

b. Lesen Sie die Wörter vor.

З огляду на застосування у комунікативному ВКК моделі Дж. С. Хепворт "ціле 1 – компоненти "ціле 2" або C1 – A – C2 та її узгодженість з поетапно-концентричним методом навчання ІМ, ми уклали серію вправ для самостійного набуття фонетичних знань [6, с. 47]. Серед них ми виокремлюємо вправи з аналітичним компонентом, які сприяють формуванню усіх складових ФК, але найбільше саме фонетичної усвідомленості. Такі вправи виконуються після серії підготовчих, що передують самостійному виведенню фонетичного правила. Максимально ефективним для формування фонетичної усвідомленості стосовно фонетичних одиниць обох рівнів вважаємо етап *аналізу*, коли студент демонструє психологічну готовність і здатність вивести фонетичне правило самостійно. Під час аналізу мовленнєві блоки розкладаються на одиниці більш низького рівня (слова, звуки та звукосполучення), на основі яких продовжується опрацювання фонетичних явищ, здійснюється аналіз та відбувається усвідомлення фонетичних правил (див. приклади 11 та 12).

Приклад 11

Мета: виведення фонетичних знань самостійно
Додаткова мета: формування навичок написання транскрипційних знаків
Вид вправи: заповнення таблиці
Тип вправи: репродуктивна, некомунікативна, поліфункціональна
Завдання: *Wo wohnen die Vokale?*

a. *Betrachten Sie die Schemata. Bestimmen Sie: zu welcher Reihe die Vokale [e:], [F:], [F] und [q] gehören und wie die Zungenhebung bei der Artikulation dieser Vokale ist.*

Tipp! Der Mundraum als Artikulationsstelle der Vokale kann schematisch als Vokaldreieck dargestellt werden. Dabei geht es um Zungenstellung und Zungenhebung.

		Zungenstellung		
		vordere	mittlere	hintere
Zungenhebung	hohe			
	mittlere			
	flache			

b. *Ordnen Sie die Vokale in die Spalten.*

Приклад 12

Мета: виведення фонетичних знань самостійно
Додаткова мета: формування навичок написання фонетичних термінів
Вид вправи: заповнення пропусків за змістом
Тип вправи: репродуктивна, некомунікативна, поліфункціональна
Завдання:

Das kann ich schon selbst! Meine phonetische Regel.

- a. *Lesen Sie die Regel still. Nennen Sie die Termini, die einzusetzen sind. Übersetzen Sie diese in die Muttersprache.*
- b. *Ergänzen Sie die Regel.*

* Im Deutschen unterscheidet man die _____ und die _____ Melodie.

* Wenn im Aussagesatz eine Aussage oder ein Sachverhalt (зміст, значення) ausgedrückt wird, spricht man ihn mit der _____ Melodie. Dabei liegt die am stärksten betonte Silbe (Schwerpunktsilbe ˘) im _____.

z. B.: Frank ist Student.(↓)

Hochton			
Mittelton	—	.	.
Tiefton	Frank	ist	Stu

dent

Висновки і перспективи. Детальний аналіз фонетичної усвідомленості як складової ФК дає нам право говорити про її надважливу роль у процесі формування компетенції. Виступаючи складовою та одночасно підґрунтям процесу формування ФК, фонетична усвідомленість пов'язує усі компоненти в одне ціле і зумовлює їх взаємовплив. Рівень сформованості фонетичної усвідомленості залежить як від рівня сформованості фонетичних навичок, так і фонетичних знань.

У статті запропоновано групу вправ, метою яких є формування фонетичної усвідомленості стосовно одиниць супрасегментного і сегментного рівнів. Додатково пропонуються вправи для самостійного набуття фонетичних знань, які, безперечно, сприяють формуванню фонетичної усвідомленості до фонетичних одиниць різних рівнів.

Укладені вправи можуть бути використаними у подальших напрацюваннях стосовно особливостей формування як ФК у цілому, так і її компонентів, а також у навчальному процесі, зокрема у вступному корективному курсі та на старших курсах мовних ВНЗ у процесі вдосконалення ФК.

ЛІТЕРАТУРА

- Агафонов А. Ю. Когнитивная психомеханика сознания или как сознание неосознанно принимает решение об осознании / А. Ю. Агафонов. – Самара : Изд-во "Универс групп", 2006. – 248 с.
- Аллахвердов В. М. Сознание как парадокс. (Экспериментальная психология, т. 1) – СПб : "Издательство ДНК", 2000. – 528 с. (Новые идеи в психологии)
- Бондаренко А. Ф. Основы психологии. Учебник для студентов факультета славянских языков КНЛУ. – К. : Изд. Центр КНЛУ, 2005. – 254 с.
- Гутник В. М. Психолінгвістичні особливості формування

- фонетичної компетенції у майбутніх учителів німецької мови / В. М. Гутник // Вісник Київського національного лінгвістичного університету: Серія "Педагогіка та психологія". – Вип. 16. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2009. – С. 60-68.
5. Гутник В. М. Критерії оцінювання рівня сформованості фонетичної компетенції / В. М. Гутник // Вісник Київського національного лінгвістичного університету: Серія "Педагогіка та психологія". – Вип. 18. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2012. – С. 194-199.
  6. Гутник В. М. Вправи для формування фонетичної компетенції у комунікативному вступному корективному курсі / В. М. Гутник // Іноземні мови: – № 4 (76). – К.: Ленвіт, 2013. – С. 41-51.
  7. Китайгородская Г. А. Интенсивное обучение иностранным языкам. Теория и практика: Учебно-методическое пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. / Г. А. Китайгородская. – М.: Высшая школа; Научно-образовательный центр "Школа Китайгородской", 2009. – 277 с.
  8. Лейбниц Г. В. Сочинения в 4-х т. Т. 2. – М.: Мысль, 1983. – 686 с.
  9. Methodika викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
  10. Methodika навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів/ Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
  11. Andresen H., Funke R. Entwicklung sprachlichen Wissens und sprachliche Bewusstheit / Didaktik der deutschen Sprache. Ein Handbuch. Band 1. UTB Große Reihe 8235. – Paderborn: Ferdinand Schöning, 2006. – S. 438-451.
  12. Gombert J. E. Metalinguistic Development. – Chicago: University Press, 1992. – 246 p.
  13. Oomen-Welke I. Entwicklung sprachlichen Wissens und Bewusstseins im mehrsprachigen Kontext / I. Oomen-Welke // Didaktik der deutschen Sprache. Ein Handbuch. Bd. 1. UTB Große Reihe 8235. – Paderborn: Ferdinand Schöning, 2006. – S. 452-463.
  14. Roth E. Effekte eines vorschulischen und schulischen Training der phonologischen Bewusstheit auf den Schriftspracherwerb in der Schule: Vergleich der Trainingseffekte bei zwei verschiedenen Altersgruppen von Kindergartenkindern. – Jena: Friedrich-Schiller-Universität, 2007. – 139 S.
  15. Schnitzler C.-D. Phonologische Bewusstheit und Schriftspracherwerb. – Stuttgart, New York: Georg Thieme Verlag, 2008. – 169 S.
  16. Skowronek H., Marx H. Die Bielefelder Längsschnittstudie zur Früherkennung von Risiken der Lese-Rechtschreibschwäche: Theoretischer Hintergrund und erste Befunde, 15. – Bielefeld: Heilpädagogische Forschung, 1989. – S. 38-49.
  17. Spitta G. Sind Sprachbewusstheit und Sprachbewusstsein dasselbe? oder Gedanken zu einer vernachlässigten Differenzierung. Grundschulforschung. – Bremen: Universität Bremen, 2000. – 113 S.
  18. Wolff D. Zur Förderung von Sprachbewusstheit und Sprachlernbewusstheit im bilingualen Sachfachunterricht. – Fremdsprachenlehren und Lernen (FLuL), 26. – Wuppertal: Bergische Universität, 1997. – S. 167-183.
  2. Allahverdov V. M. Soznanie kak paradoks. (Jeksperimental'naja psihologika, t. 1) – SPb: "Izdatel'stvo DNK", 2000. – 528 s. (Novye idei v psihologii)
  3. Bondarenko A. F. Osnovy psihologii. Uchebnik dlja studentov fakul'teta slavjanskij jazykov KNLU. – K.: Izd. Centr KNLU, 2005. – 254 s.
  4. Gutnik V. M. Psiholingvistichni osoblivosti formuvannja fonetichnoї kompetencii u majbutnih uchiteliv nimec'koї movi / V. M. Gutnik // Visnik Kiivs'kogo nacional'nogo lingvistichnogo universitetu: Serija "Pedagogika ta psihologija". – Vip. 16. – K.: Vidavnichij centr KNLU, 2009. – S. 60-68.
  5. Gutnik V. M. Kriterii ocinjuvannja rivnja sformovanosti fonetichnoї kompetencii / V. M. Gutnik // Visnik Kiivs'kogo nacional'nogo lingvistichnogo universitetu: Serija "Pedagogika ta psihologija". – Vip. 18. – K.: Vidavnichij centr KNLU, 2012. – S. 194-199.
  6. Gutnik V. M. Vpravi dlja formuvannja fonetichnoї kompetencii u komunikativnomu vstupnomu korektivnomu kursu / V. M. Gutnik // Inozemni movi: – № 4 (76). – K.: Lenvit, 2013. – S. 41-51.
  7. Kitajgorodskaja G. A. Intensivnoe obuchenie inostrannym jazykam. Teorija i praktika: Uchebno-metodicheskoe posobie. – 2-e izd., pererab. i dop. / G. A. Kitajgorodskaja. – M.: Vysshaja shkola; Nauchno-obrazovatel'nyj centr "Shkola Kitajgorodskoj", 2009. – 277 s.
  8. Lejbnic G. V. Sochinenija v 4-h t. T. 2. – M.: Mysl', 1983. – 686 s.
  9. Metodika vikladannja inozemnih mov u serednih navchal'nih zakladah: Pidruchnik. Vid. 2-e, vipr. i pererob. / Kol. avtoriv pid kerivn. S. Ju. Nikolaevoi. – K.: Lenvit, 2002. – 328 s.
  10. Metodika navchannja inozemnih mov i kul'tur: teorija i praktika: pidruchnik dlja stud. klasichnih, pedagogichnih i lingvistichnih universitetiv/ Bigich O. B., Borisko N. F., Borec'ka G. E. ta in. / za zagal'n. red. S. Ju. Nikolaevoi. – K.: Lenvit, 2013. – 590 s.
  11. Andresen H., Funke R. Entwicklung sprachlichen Wissens und sprachliche Bewusstheit / Didaktik der deutschen Sprache. Ein Handbuch. Band 1. UTB Große Reihe 8235. – Paderborn: Ferdinand Schöning, 2006. – S. 438-451.
  12. Gombert J. E. Metalinguistic Development. – Chicago: University Press, 1992. – 246 p.
  13. Oomen-Welke I. Entwicklung sprachlichen Wissens und Bewusstseins im mehrsprachigen Kontext / I. Oomen-Welke // Didaktik der deutschen Sprache. Ein Handbuch. Bd. 1. UTB Große Reihe 8235. – Paderborn: Ferdinand Schöning, 2006. – S. 452-463.
  14. Roth E. Effekte eines vorschulischen und schulischen Training der phonologischen Bewusstheit auf den Schriftspracherwerb in der Schule: Vergleich der Trainingseffekte bei zwei verschiedenen Altersgruppen von Kindergartenkindern. – Jena: Friedrich-Schiller-Universität, 2007. – 139 S.
  15. Schnitzler C.-D. Phonologische Bewusstheit und Schriftspracherwerb. – Stuttgart, New York: Georg Thieme Verlag, 2008. – 169 S.
  16. Skowronek H., Marx H. Die Bielefelder Längsschnittstudie zur Früherkennung von Risiken der Lese-Rechtschreibschwäche: Theoretischer Hintergrund und erste Befunde, 15. – Bielefeld: Heilpädagogische Forschung, 1989. – S. 38-49.
  17. Spitta G. Sind Sprachbewusstheit und Sprachbewusstsein dasselbe? oder Gedanken zu einer vernachlässigten Differenzierung. Grundschulforschung. – Bremen: Universität Bremen, 2000. – 113 S.
  18. Wolff D. Zur Förderung von Sprachbewusstheit und Sprachlernbewusstheit im bilingualen Sachfachunterricht. – Fremdsprachenlehren und Lernen (FLuL), 26. – Wuppertal: Bergische Universität, 1997. – S. 167-183.

REFERENCES

1. Agafonov A. Ju. Kognitivnaja psihomehanika soznaniya ili kak soznanie neosoznanno prinimaet reshenie ob osoznanii / A. Ju. Agafonov. – Samara: Izd-vo "Univers grupp", 2006. – 248 s.

Отримано 08.02.2016.